

2 Duodalaš njiedjan fágas sámegiella nubbingiella

Jon Todal, professor dr.art., Sámi allaskuvla/ Samisk høgskole, Guovdageaidnu

Čeahkkáigeassu

Čielgaseamos ja duodaleamos tendeansa statistihkas sámegiella mánáidgárddis ja skuvllas skuvlajagi 2010/2011 lea ohppiidlogu njiedjan dain geat válljejit sámegiella nubbingiellan vuodđoskuvllas. Dát lohku joatká njiedjat dán skuvlajagi, nugo lea dahkan jahkásaččat mañemus vihtta jagi. Fága sámegiella nubbingiellan lea massán 38 % vuodđoskuvlaohppiin jagi 2006 rájes.

Fágas davvisámegiella nubbingiellan lea ohppiid lohku njiedjan olles 40 % 2006 rájes.

Dát artihkal ovdanbuktá ja čielggada sámi mánáidgárdefálaldagaid loguid, loguid mánáin geat váldet vuostá dakkár fálaldagaid ja loguid ohppiin geain lea sámegiella fágabiires vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas jagi 2010/2011. Deattuhit loguid rievddademiid mañemus viđa jagis.

Olles oassekápihttal 2.4 lea biddjon fága sámegiella nubbingiella dilálašvuoda analyseremii erenoamážit vuodđoskuvllas. Lean vuoruhan čiekŋudit dárkilit dán dilálašvuhtii go fága sámegiella nubbingiella boahhteáigi orru leahkime deháleamos gažaldat sámi skuvllas juste dál. Dán kapihttalis digaštalan danne dárkileappot movt sáhttá ipmirdit mañemus vihtta jagi rievddademiid, ja digaštalan politihkalaš ja hálldahuslaš doaimmaid maid sáhttá dahkat buoridit dilálašvuoda.

2.1 Sámegiella mánáidgárddis

Mánáidgárddiid loguid máid dán oassekápihttalis ovdanbuktit, leat háhkan go leat lohkan galle doarjja ohcamuša Sámediggi lea ožžon sámi mánáidgárdefálaldagaide. Sámediggi lea sirren

ohcamušaid guovtti oassái, (1) sámi mánáidgárddit, (2) sámegeielfálaldagat dárogielat mánáidgárddiin.

Teorehtalaččat sáhtta leat muhtun mánáidgárdi mas lea sámegeiella fálaldahkan, muhto mii ii leat ohcan doarjaga ja nu ii leat mielde 2010 statistihkas. Muhto min báikkálašdieuid mielde orru dat unnán jáhkehahti.¹

2.1.1 Ollislaš logut sámegeielas mánáidgárddiin

Tabella 2.1 vuolábealde ovdanbuktá ollislaš logu sámegeielat mánáidgárddiin Norggas jagi 2010 ja loguid mat čájehit mañemus vihtta jagi rievdadusaid.

Tabella 2.1 Lohku mánáidgárddiin main lei sámegeielfálaldat jagiid 2006–2010

Jahki	2006	2007	2008	2009	2010
Mánáidgárddit main lea sámegeielfálaldat oktiibuot	67	56	60	71	67
Sámi mánáidgárddit	47	40	41	37	37
Dárogielat mánáidgárddit main lea sámegeielfálaldat	20	16	19	34	30

Tabellas 2.1 oaidnit lohku bissu dássedin mánáidgárddiin main lea sámegeielfálaldat. Lohku mánáidgárddiin maid Sámediggi gohčoda *sámi* mánáidgárdin, gal lea njedjan mañemus vihtta jagi ollislaččat, muhto mánáidgárdefálaldagat gohčoduvvon *sámegeielat fálaldat dárogielat mánáidgárddiin* leat lassánan, nu ahte fálaldagaid ollislaš lohku lea goitge bisson dássedin.

Go mánáidgárdefálaldagat eai leat luohkkájuhkkon dan mielde mii duodai doaimmahuvvo mánáidgárddiin, de lea váttis diehtit áibbas sihkkarit leago sámegeiella nanusmuvvon dahje hedjonan mánáidgárdemánáin áigodagas 2006 gitta 2010 rádjai. Galggašii leat luohkkájuohkinvuogádat nu ahte statistihkat čájehit makkár giellafálaldaga mánát leat ožžon ja makkár fálaldagaide Sámediggi lea addán eanemus ja unnimus ekonomalaš doarjaga.

Go geahččá ášši ollislaččat, de ii leat unnán eahpádus ahte sámi mánáidgárdefálaldagat leat erenoamáš dehálaččat sámegeiella boahtteáigái, ja lea dehálaš ahte nu oallugat go vejolaš sáhttet váldit vuostá dakkár fálaldaga.

¹ Ságastallan Sámedikki oahpahasossodaga ráddeddiin Anna Kristine Skum Hættain miessemánu 6. b.2011

Tabella 2.2 vuolábealde čájeha logu mánáin geat válde vuostá sámegielfálaldaga mánáidgárddis 2006-2010

Tabella 2.2 Mánáid lohku geat váldet vuostá sámegielfálaldaga mánáidgárddis 2006–2010

Jahki	2006	2007	2008	2009	2010
Lohku mánáin geain lea sámegielfálaldat oktiibuot	975	956	940	883	817
Lohku mánáin sámegielat mánáidgárddiin	929	925	905	789	758
Lohku mánáin geain lea sámegielfálaldat dárogielat mánáidgárddiin	46	31	35	94	59

Lohku mánáin geat válde vuostá sámegielat mánáidgárdefálaldaga njiejai 66 mánáin jagis 2009 jahkái 2010, dat lea seamma go 7,5 proseantta njiedjan. Jus bidjat vuolggasadjin “bárisjagi” 2006, de lea njiedjan leamaš 158 mánáin, dat vástida 16 %.

Mánáid lohku sámi mánáidgárdefálaldagain lea maŋemus vihtta jagi njiedjan relatiivalaš ollu, ja das leat muhtun sullásaš rievddadeamit go máid maŋnelis oaidnit vuodđoskuvllas. Njiedjan mánáidgárddiin ii leat goitge nu ollu go njiedjan vuodđoskuvllas.

Eanas sámi mánáidgárdefálaldagat leat Davvi-Norggas. Áigodagas 2006 gitta 2010 njiejai olles Finnmárkkus golmma-, njeallje- ja viđajahkásaččaid lohku 16 %, Romssas vuollelaš 6 % ja Nordlánddas² 10%. Mii oaidnit ahte olles mánáid logu njiedjama sámi mánáidgárdefálaldagain jagiid 2006 rájes 2010 rádjái sáhtttá čilget obbalaš njiedjamiin mánáidbessodagain Davvi-Norggas dan áigodagas.

Ii leat gostege bákkolaš váldit vuostá sámegielat mánáidgárdefálaldaga. Go nu geahččá de livčče sáhtttán mánáidgárdefálaldat lohku sámi fálaldagain lassánit, vaikko ollislaš mánáidlohku njiedjá. Das livčče leamaš eaktun báikkálaš mobiliseremis.

Mánáidgárdefálaldagaid logu ja logu mánáin geat váldet vuostá fálaldaga, sáhtttá maiddá juohkit sámegielaide mielde. Dan leat dahkan tabeallain oassekapihttalas vuolábealde.

² Dieđuid ožžon Statistihkalaš guovddášdoaimmahagas persovnnalaš gulahallama bokte Paul Inge Severeiden.

2.1.2 Davvisámegiella mánáidgárddis

Tabella 2.3 Lohku mánáidgárddiin main lea davvisámegielfálaldat jagiid 2006 – 2010

Jahki	2006	2007	2008	2009	2010
Lohku mánáidgárddiin main lea davvisámegielfálaldat oktiibuot	62	52	53	58	57
Davvisámegielat mánáidgárddit	44	38	38	34	32
Dárogielat mánáidgárddit main lea davvisámegielfálaldat	18	14	13	24	25

Tabella 2.4 Lohku mánáin geat váldet vuostá davvisámegielfálaldaga mánáidgárddis jagiid 2006 – 2010

Jahki	2006	2007	2008	2009	2010
Lohku mánáidgárdemánáin geain lea davvisámegielat fálaldat oktiibuot	946	917	884	825	892
Lohku mánáid davvisámegielat mánáidgárddiin	906	900	868	752	721
Lohku mánáin geat váldet vuostá davvisámegielat fálaldaga dárogielat mánáidgárddiin	40	17	16	73	134

Davvisámegielat fálaldagaid lohku ja lohku davvisámegielat mánáin geat váldet vuostá dan fálaldaga, dahket nu stuora oasi olles sámegiela logus ahte tendeanssat (ja nu maiddái čielggadeamit) šaddet seamma tabeallain 2.3 ja 2.4 go tabeallain 2.1 ja 2.2. badjelis. Geahča mii dain lea čállon.

2.1.3 Julevsámegiella mánáidgárddiin

2010:s ledje Norggas golbma julevsámegielat mánáidgárdefálaldaga. Guokte dain luohkkájuohká Sámediggi sámi mánáidgárdin ja ovtta sámegielat mánáidgárdefálaldahkan dárogielat mánáidgárddiin. Ovdáneapmi logus galle máná váldet vuostá julevsámegielat fálaldaga, lea nugo Tabella 2.5 vuollelis čájeha.

Tabealla 2.5 Lohku mánáin geat váldet vuostá julevsámegiela fáaldaga mánáidgárddiin jagiid 2006–2010

Jahki	2006	2007	2008	2009	2010
Lohku mánáin geain lea julevsámegiela fáaldat oktiibuot	12	18	27	27	29
Lohku mánáin julevsámi mánáidgárddiin	12	18	27	27	27
Lohku mánáin geat váldet vuostá julevsámegiela fáaldaga dárogiela mánáidgárddiin	0	0	0	0	2

Mánáid lohku julevsámegiela mánáidgárddiin lea bisson dássedin maŋemus golbma jagi, ja lohku ii leat leamaš goassege nu badjin go skuvlajagi 2010/2011.

Maŋemus viđa jagi loguin, oaidnit mánáid logu eanet go duppalaston. Dát mánáid logu lassáneapmi lea vuosttažettiin danne go fáaldagat leat lassánan, ovttá fáaldagas jagi 2006 golmma fáaldahkii jagi 2010.

2.1.4 Lullisámegiella mánáidgárddiin

2010:s ledje oktiibuot njeallje lullisámegiela mánáidgárdefáaldaga. Daid fáaldagaid logu rievddadeapmi lea leamaš nugo Tabealla 2.6 vuolábealde čájeha.

Tabealla 2.6 Lohku mánáidgárddiin main lea lullisámegiela fáaldat jagiid 2006–2010

Jahki	2006	2007	2008	2009	2010
Lohku mánáidgárddiin main lea lullisámegiela fáaldat oktiibuot	5	5	6	11	4
Lullisámegiela mánáidgárddit	2	1	1	1	1
Dárogiela mánáidgárddit main lea lullisámegiela fáaldat	3	4	5	10	3

Tabealla 2.6 čájeha ahte lullisámegiela fáaldagaid lohku lea leamaš dásset earret stuora lassáneami jagi 2009 ja njiedjama “dábálaš” dássái jagi 2010. Logut leat smávvat, ja danne proseanttalaš rievddadeamit sáhttet leat stuorrát jagis jahkái.

Ii leat álki vástidit mii lea daguhan “sierrajagi” 2009. Eanemus jáhkehahti lea ahte juste dien jagi dáidet deaivan oktanaga báikkálaš váhnensávdagat ja ovdaskuvlamielbargit olámuttus. Earret eará oaidnit Sámedikki ohcciidlistus ahte Plassje suohkanis ledje lullisámegielaat fálaldagat golmma mánáidgárddis 2009:s, muhto ii oktage fálaldat 2010:s. Ágga manne Plassje suohkanis eai lean dakkár fálaldagat 2010, lei og olmmoš guhte lei virgáiduvvon olles áigái doaimmahit dan 2009:s, lei virgelobis olles 2010:s³. Nu jávkkai statistihkas 27 % fálaldagain riikkadásis (!)

Lullisámegielaat mánáidgárdefálaldat lea hui gitta moatti čoavddaolbmos, ja go dat olbmot eai sáhte muhtun jagi doaibmat, de dat daguha dakkár proseanttalaš váikkuhusaid nugo dás oaidnit.

Guokte njealji lullisámegielaat mánáidgárdefálaldagain jagi 2010, ledje Snåasa suohkanis. Snåasa lea dál dat áidna suohkan riikas mii lea dahkan lullisámegiela almmolaš giellan.

Rievddadeamit logus mánáin geat váldet vuostá lullisámegielaat mánáidgárdefálaldaga mañemus vihtta jagi leat leamaš nugo Tabealla 2.7 vuolábealde čájeha.

Tabealla 2.7 Lohku mánáin geat váldet vuostá lullisámegielaat fálaldaga mánáidgárddiin jagiid 2006– 2010

Jahki	2006	2007	2008	2009	2010
Lohku mánáin geain lea lullisámegielaat fálaldat oktiibuot	17	21	29	31	15
Lohku mánáin lullisámegielaat mánáidgárddiin	11	7	10	10	10
Lohku mánáin geat váldet vuostá lullisámegielaat fálaldaga dárogielaat mánáidgárddiin	6	14	19	21	5

Tabealla 2.7 čájeha ahte 2009 lei buoremusjahki, muhto njeiejai belliin jahkái 2010. Dan čilge ollu seamma dilálašvuotta mii čilgii *fálaldagaid* rievddademiid logu (geahča badjelis). Fálaldagaid logu rievddadeapmi, rievddada maiddáii logu mánáin geat atnet fálaldagaid.

³ Dieđuid ožžon persovnnalaš gulahallamiin Eva Brynhildsvoldain Plassje suohkana bajásšaddanetáhtas.

2.2 Sámeigiella vuodđoskuvllas

Go sámeigiella nubbingiellan vuodđoskuvllas lea nu duodalaš dilálašvuodas, de analyseren dan sierra kapihttalis (kápihttal 2.4 vuollelis) Kápihttaliin 2.2 ja 2.3 danne dušše ovdanbuvttán ja *oanehaččat* čilgen rievddademiid loguin sámeigielas skuvllas.

2.2.1 Ollislaš ohppiidlohku geain lea sámeigiella fágabiires

Tabealla 2.8 Lohku vuodđoskuvlaohppiin geain lea sámeigiella fágabiires

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Oktiibuot	3055	2672	2542	2517	2346	2245
Davvisámeigiella	2844	2479	2354	2339	2158	2058
Julevsámeigiella	88	77	79	77	81	96
Lullisámeigiella	123	116	105	101	97	91

Ollislaš lohku ohppiin geain lei sámeigiella fágabiires Norgga vuodđoskuvllain njejjai 101 ohppiin skuvlajagis 2009/10 skuvlajahkáii 2010/11. Dat lea 4,3 % njiedjan jagis.

Tabealla 2.8 čájeha viidásit ahte ollislaš lohku ohppiin geain lea sámeigiella dárogielat vuodđoskuvllas lea njiedjan juohke jagi dan rájes go skuvlareformma *Máhttolokten* čađahuvvui 2006:s. Ovdal dan lassánii lohku juohke jagi. Oktiibuot lea lohku njiedjan 810 ohppiin skuvlajagi 2005/2006 rájes. Rehkenaston proseanttaiguin de dahká dat 27 % njiedjama viđa jagis. Ohppiidlogu njiedjan lei eanemus guokte vuosttaš jagi maŋjel *Máhttoloktema* sisafievrrideami. Vejolaš sivaid manne njiedjan lei erenoamáš ollu dan guokte jagi, digaštallat lagabui oassekapihttalis 2.4.5 vuollelis.

Jus juohká loguid sámeigielaid mielde, de oaidnit ahte davvisámeigielas ja lullisámeigielas lea leamaš sullii ovttamáde proseanttalaš ohppiidlogu njiedjan maŋemus vihtta jagi. Julevsámeigielas lea leamaš earálágan ovdáneapmi.

Lohku sis geain lea julevsámeigiella fágabiires lea lassánan 15 ohppiin maŋemus jagi, dat lea 18 % lassáneapmi. Das lea ollislaš ohppiidlohku dan máde vuollin (vuollel 100) ahte soaittáhis rievddadeamit sáhttet daguhit stuora proseanttalaš váikkuhusaid. Muhto go geahččat maŋemus viđa jagi loguid ollislaččat, de lea julevsámeigiella ohppiidlohku leamaš dásset ja lassánan veaháš.

2.2.2 Sámegeiella vuosttašgiellan ohppiidlohku

Tabealla 2.9 Lohku vuoddoskuvlaohppiin geain lea sámegeiella vuosttašgiellan

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Oktiibuot	998	1020	1027	1043	1010	971
Davvisámegeiella	953	971	984	997	964	923
Julevsámegeiella	29	31	25	27	26	29
Lullisámegeiella	16	18	16	19	20	19

Lohku ohppiin geain lea sámegeiella vuosttašgiellan dárogielat vuoddoskuvllas njiejai 39 ohppiin skuvlajagis 2009/10 jahkái 2010/11. Dat lea 4 % njiedjan. Máhttoloktema rájes lea leamaš oktiibuot 3 % njiedjan. Sáhttit danne dadjat ahte ohppiid lohku geain lea sámegeiella vuosttašgiellan lea bisson relatiivalaš dásseidin mañemus vihtta jagi.

3 % njiedjan viđa jagis 2005/06 rájes 2010/11 rádjai lea unnit go mánáidbessodagaid njiedjan Davvi-Norggas dan seamma viđa jagis. Dat njiedjan lea badjel 7 % ⁴.

Vaikko vuosttašgiellaohppiid lohku lea leamaš dásset ollislaččat guhkit áigodaga, de oaidnit čielga njiedjama guokte mañemus jagi, 72 ohppiin. Vuos lea ilá árrat dadjat leago dát treanda dahje soaittahis rievddadeapmi.

Julevsámegeielat vuosttašgiellaohppiid lohku lea 29 skuvlajagi 2010/11. Dat lea seamma lohku mii lei vihtta jagi áigi, ja lea golbma oahppi eanet go skuvlajagi 2009/10.

Lullisámegeielat vuosttašgielat ohppiid lohku lea 2010/11 lassánan golmmain go buohtastahttá jagiin 2005/06 (muhto njiedjan ovttain 2009/10 rájes). Dás leat nu smávva logut ahte soaittáhis rievddadeamit daguhit stuora proseanttalaš váikkuhusa. Muhto Tabellain 2.9 sáhttit dadjat vuosttašgiellohppiid logu sihke lullisámegeielas ja julevsámegeielas bisson dásseidin mañemus vihtta jagi.

⁴ Dieđuid ožžon Statistihkalaš guovddášdoaimmahagas persovnnalaš gulahallama bokte Paul Inge Severeiden. Geahča maiddái kápihttal 7.4.2 vuollelis.

2.2.3 Sámegeiella nubbingiella ohppiidlohku

Tabealla 2.10 Lohku vuoddoskuvlaohppiin geain lea sámegeiella nubbingiellan

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Oktiibuot	2057	1652	1515	1474	1336	1274
Davvisámegeiella	1891	1508	1370	1342	1194	1135
Julevsámegeiella	59	46	54	50	55	67
Lullisámegeiella	107	98	89	82	77	72

Norgga vuoddoskuvllain lea sámegeiella nubbingiellaohppiid lohku njiedjan 62 ohppiin mañemus jagi. Dát lea 5 % njiedjan. Máhttoloktema sisafievrrideami rájes lea nubbingiellaohppiid lohku njiedjan 783 ohppiin, dat lea 38 % njiedjan viđa jagis.

Go geahččá erenoamážit davvisámegeielat nubbingiella ohppiidlogu, de oaidná dan njiedjan 40 %. Tabealla čájeha maidái eanemus njiedjama, 548 unnit oahppi, leamaš guokte vuosttaš jagi mañnil 2006. Dat mearkkaša ahte 70 % olles njiedjamis njiejai dan guokte jagi.

Lohku nubbingielohppiin vuoddoskuvllas Norggas lea mañemus skuvlajagi njiedjan 62:n. Dat lea 5 % njiedjan. *Máhttoloktema* sisafievrrideami rájes lea lohku nubbingielohppiin njiedjan oktiibuot 783:n, mii lea 38 % njiedjan viđa jagis.

Vejolaš ákkat stuora njiedjamii ja vejolaš ákkat dasa go olles 70 % njiejai jagiid 2006-2008, digaštallojuvvo lagabui kapihttalas 2.4 vuollelis.

Tabeallas 2.10 oaidnit mii maidái ahte ohppiidlohku fágas julevsámegeiella nubbingiellan lea rievddadan gaskal 46 ja 67 mañemus vihtta jagi. Go geahččá ollislaččat olles vihttajagiáigodagas, de lea lohku ohppiin geain lea julevsámegeiella nubbingiellan lassánan 8 ohppiin. Julevsámegeiella nubbingiellan ohppiidlogus ii leat seamma tendeansa go davvisámegeielas ja lullisámegeielas.

Ohppiidlohku fágas *lullisámegeiella* nubbingiellan lea unnon 35 ohppiin mañemus viđa jagis, ja lea njiedjan jahkásaččat daid jagiid.

Dássázii leat geahččan *Nubbingiella 2* ja *Nubbingiella 3* oktan ja gohčodan dan nubbingiellan. Go juohkit nubbingiellaohppiid logu ja bidjat dan guovtti fágaplánii, de oazžut dakkár loguid go Tabeallas 2.11 vuolábealde. Logut mat earuhit *Nubbingiella 2* ja *3* eai leat go 2008 rájes, danne álgá Tabealla 2.11 vuolábealde dan jagi.

Tabealla 2.11 Nubbingiellaohppiid lohku juhkon fágaplánaide

	2008/09	2009/10	2010/11
Nubbingiellaoahppit oktiibuot	1474	1336	1285
Nubbingiella 2	677	628	645
Nubbingiella 3	797	708	640

Tabealla 2.11 čájeha ohppiid logu fágas *Nubbingiella 3* njiedjan eanet go *Nubbingiella 2*. Nubbingiella 3 lea njiedjan leamaš 20 % jagi 2008 rájes. Fágas *Nubbingiellan 2* lea njiedjan leamaš 5 % 2008 rájes, ja 2009/10 rájes 2010/11 rádjái oaidnit lassáneami 17 ohppiin (3 %) fágas *Nubbingiella 2*.

Kapihttalis 2.4 vuollelis, mas erenoamážit analyseret nubbingiella ohppiid loguid, váldit fas ovdan ahte ohppiid lohku *Nubbingiella 3:s* njiedjá eanet go fágas *Nubbingiella 2:s*.

Ohppiidlogu lassáneapmi fágas *Nubbingiella 2* skuvlajagi 2010/11 čiehká veaháš dan duodalaš njiedjantendeansa máid dán fágas leat oaidnán mañemus vihtta jagi. Muhto eat vel sáhte dadjat leago dá *odda* treanda, dahje soaittáhis rievddadeapmi.

2.3 Sámeigiella joatkkaskuvllas

Dain ovddit almmuhuvvon *Sámi logut muitalit/ Samiske tall forteller* eat leat sáhttán ovdanbuktit ollislaš loguid ohppiin geain lea sámeigiella fágabiires joatkkaskuvllain miehtá riikka. Nubbingiellaoahpahusa logut mat mis leat leamaš, daid leat ožžon njuolga guovtti sámi joatkkaskuvllain Sis-Finnmárrkus.

Dán jagi leat Oahppodirektoráhtas ožžon loguid olles riikkas golbma mañemus jagi ovddas⁵. Daid sáhtán almmuhit dás.

2.3.1 Sámeigeloahpahus joatkkaskuvllas olles riikkas

Tabealla 2.12 vuolábealde čájeha golbma mañemus jagi rievddademiid logus ohppiin geain lea sámeigiella fágan joatkkaskuvllas Norggas mañemus golbma jagi.

Tabealla 2.12 Lohku ohppiin geain lea sámeigiella fágabiires joatkkaskuvllas, fylkkaid mielde main leat eanet og vihtta oahppi.

	Skuvlajahki 2008-2009			Skuvlajahki 2009/2010			Skuvlajahki 2010/2011		
	Vuosttaš- giella	Nubbin- giella	Oktii- buot	Vuosttaš- giella	Nubbin- giella	Oktii- buot	Vuosttaš- giella	Nubbin- giella	Oktii- buot
Olles riikka	189	152	341	215	154	369	248	185	433
Finnmárku	172	95	267	180	103	283	216	125	341
Romsa	11	30	41	10	30	40	12	37	49
Nordlánda		12		21	7	28	18	9	27
Davvi- Tr.lága		12			8			9	
Muđui riikka	6*	3	33	4**	6	14**	2	5	16**

*Muđui riikka siskkilda maiddái fylkkaid Nordlánda ja Davvi-Trøndelaga

** Muđui riikka siskkilda maiddái Davvi-Trøndelaga

Tabealla čájeha mañemus golbma jagi nanu lassáneami ohppiid logus geain lea sámeigiella fágan joatkkaskuvllas. Sihke vuosttaš- ja nubbingielas leat lassánan oahppit, ja lassáneapmi lea sihke Finnmárrkus ja muđui riikkas.

⁵ E-boasta Oahpahusdirektoráhta Statistihkka ossodagas persovnnalaš oktavuodas Irene Hillerenain.

Ollislaš lohku ohppiin geain lea sámegiella fágabiires lea lassánan 27 % maŋemus golmma jagis, lohku ohppiin geain lea sámegiella vuosttašgiellan lea lassánan 31 % ja nubbingiella 22 %.

Váikkuheaddji fáktor lassáneapmái sáhtá leat go joatkkaskuvllat dál ožžot daid stuora vuodđoskuvlabessodagaid main lei sámegiella fágan jagi 2005 áiggiid. Skuvlajagi 2005/06 lei oktiibuot 3055 vuodđoskuvlaoahppis Norggas sámegiella fágabiires. Lohku ii leat goassege leamaš nu allat ii ovdal iige maŋgil.

Oahppodirektoráhta logut eai fátmmas ohppiid geat leat välljen sámegiella amasgiellan joatkkaskuvllas. Sámediggi juohká stipeandda buohkaide geat välljejit sámegiella fágan joatkkaskuvllas, maiddáid sidjiide geat välljejit sámegiella amasgiellan. Oahppit fertejit ieža oheat stipeandda. Jagi 2011 lea Sámediggi ožžon 126 ohcamuša ohppiin geat leat välljen sámegiella amasgiellan⁶. Dat lea unnimuslohku sivas go sáhttet oahppit geain livčče riekti oheat muhto eai leat ohcan. Go bidjat dán logu oktii oahppodirektoráhta ohppiid loguin joatkkaskuvllas, de ollislaš ohppiidlohku sámegielas lea oktiibuot 559 skuvlajagi 2010/2011.

Sohkabealejuohku ohppiid gaskkas geat leat välljen sámegiella joatkkaskuvllas, lea digaštallojuvvon earasajes dán raporttas, geahča kápihttal 5.7.3 vuollelis.

2.3.2 Sámegieloahpahas guovtti stáhta joatkkaskuvllain

Vuolábealde almmuhit Sis-Finnmárkku guovtti stáhta sámi joatkkaskuvllaid sámegieloahpahusa loguid. Seammás fuomášuhttit dáid loguid maiddáid *mielde* olles riikka loguin Tabeallas 2.12 badjelis.

Dán guovtti skuvlla ollislaš ohppiidlohku rievddada oalle ollu jagis jahkái dan mielde makkár fálddagaid sáhttet bidjat johtui. Danne ii leat nu álki lohkat sámegieloahpahusa välljema rievddademiid dain nominála loguin njealji tabeallas vuolábealde. Danne leat juohke nominála logu maŋábeallái bidjan proseantalogu, mii čájeha oasi olles ohppiidlogus guhtege jagi. Proseantalohku tabeallain muitala eanet giellamolssaeavttuid välljema rievddademiin go nominála logut.

⁶ Lohku lea sámediggedokumeanttas Ášši SP 021/11 “Sámedikki čielggadeapmi Sámedikki oahpahas ja oahppodieđáhusas”

Tabealla 2.13 Lohku ohppiin gain lea sámegiella vuosttašgiellan guovtti stáhta sámii joatkkaskuvllain Sis-Finmmárkkus, oktan proseantaosiin olles ohppiidlogus 2005/06–2010/11

	2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/2011	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Goappaš skuvllat	159	74	139	71	131	72	140	72	137	73	137	68
Guovda-geaidnu	83	86	80	87	84	92	94	90	81	92	62	80
Karášjohka	76	64	59	57	47	52	46	50	56	56	75	60

Tabealla 2.13 čájeha ahte proseanta ohppiin gain lea sámegiella vuosttašgiellan guovtti stáhta joatkkaskuvllain lea 68 skuvlajagi 2010/11. Vaikko dát lea vuollegeamos proseanta viđa jagis, de fertte goitge dadjat proseanta bisson relatiivalaš dássedin mañemus jagiid.

Juohke jagi masa leat logut, lea ohppiid proseanta sis geat válljejit sámegiella vuosttašgiellan leamaš badjelis Guovdageainnu joatkkaskuvllas go Karášjogas. Nu lea dán jagi maiddái, muhto Guovdageainnu vuosttašgiellaohppiid proseantaoassi lea mannan jagi njiedjan 92 % rájes 80 % rádjai. Dát sáhtá leat soaitáhis rievdan.

Go bidjat oktii loguid Tabeallas 2.13 olles riikka loguiguin Tabeallas 2.12 badjelis, de oaidnit ahte 55 % sámegiella vuosttašgiellaohppiin joatkkaskuvladásis Norggas leat oahppit guovtti stáhta skuvllain Sis-Finmmárkkus. Sivas go lohku ohppiin geat ožžot vuosttašgiellaohpahusa eará skuvllain, lea lassánan, de lea proseantalašoassi sis geat ožžot oahpahusa Sis-Finmmárkkus njiedjan golbma mañemus jagi.

Tabealla 2.14 Lohku ohppiin gain lea sámegiella nubbingiellan 2 guovtti stáhta sámii joatkkaskuvllain Sis-Finmmárkkus 2005/06 – 2010/ 11.

	2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Goappaš skuvllat	32	15	51	26	31	17	31	16	24	13	27	13
Guovda-geaidnu	7	7	7	8	7	8	7	7	4	5	7	9
Karášjohka	25	21	44	42	24	27	24	26	20	20	20	16

Tabealla 2.15 Lohku ohppiin geain lea sámegiella nubbingiella 3 guovtti stáhtalaš sámi joatkkaskuvllain Sis-Finnmárkkus, oktan proseantaosiin olles ohppiidlogus 2005/06 – 2010/11

	2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Goappaš skuvllat	2	1	2	1	19	10	21	11	27	14	39	19
Guovda-geaidnu	2	2	1	1	0	0	0	0	3	3	9	12
Karášjohka	0	0	1	1	19	21	21	23	24	24	30	24

Tabeallat 2.14 ja 2.15 čájehit lassáneami proseanttas ohppiin geat ožžot sámegiela oahpahusa nubbingiella 3 guovtti áššáigullelaš skuvllain. Dat daguha eanet gudneáŋgiris fágaid ovdii, nugo Sámegiella nubbingiellan 2 ja Sámegiella vuosttašgiellan ovdii.

Tabealla 2.16 Lohku ohppiin geain lea sámegiella amasgiellan guovtti stáhta sámi joatkkaskuvllain – Sis-Finnmárkkus, oktan proseantaosiin olles ohppiidlogus 2005/06 – 2010/11

	2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Goappaš skuvllat	22	10	4	2	0	0	3	1,5	0	0	0	0
Guovda-geaidnu	5	5	4	4	0	0	3	3	0	0	0	0
Karášjohka	17	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabealla 2.16 čájeha ahte stáhta sámi joatkkaskuvllain ii leat leamaš oahpahus sámegielas amasgiellan dan rájes go golbma oahppi ledje dan oahpus skuvlajagi 2008/09. Sámegiela oahpahus amasgiellan lea eará skuvllain go stáhta joatkkaskuvllain Sis-Finnmárkkus.

2.4 Analysa ja rávvagat

Sámegeiela duodaleamos dilálašvuohta Norgga skuvladoaimmahagas lea mañemus vihtta jagi stuora njiedjan ohppiid logus geain lea sámegeiella nubbingiellan. Ii dáidde dušše okta sivva dan njiedjamii. Áiggun dás ságaškuššat vejolaš sivaidd, nugo oppalaš urbaniseren servodagas, oppalaš njiedjan mánáidbessodagain Davvi Norggas mañemus vihtta jagi, okta sámegeiela fágaplánamolssaeavttu heaittiheapmi jagis 2006, sámegeielfága váttisvuodát fága- ja diibmojuhkosiin ja unnán heivvolaš oahpahusmodealla mii dál lea anus ohppiin geain lea sámegeiella nubbingiellan.

2.4.1 Oppalaš urbaniseren

Lunddolaš čilgehussan ohppiidlogu njiedjamii sámegeiella nubbingielas, sáhtá leat dat go olmmošlohku oppalaččat njiedjá árbevirolaš sámi guovlluin⁷. Olbmot fárrejit stuorit čeahkkebáikkiide. Go olmmošlohku njiedjá, de njiedjá maiddá ohppiidlohku skuvllas.

Dat dilálašvuohta ii sáhte goitge leat olles čilgehussan sámegeiella nubbingiella fága stuora njiedjamii. Ovdamearka dihte jus muhtun bearaš fárre Davvi-Romssa suohkanis Gáivuonas (mii lea sihke sámi hálddašanguovllus ja SED-guovlu), Romssa gávpogii (mii ii leat oassin hálddašanguovllus iige SED-guovllus), de lea bearaša mánáide ain sámegeielloahpahuš fálaldat ja riekti.

Jus dát jurddašuvvon eret fárren gáivuonabearaš vállje sámegeiela fágan skuvllas Romssas maiddá, nugo dahke Gáivuonas, de ii njeja sámegeiella ohppiidlohku olles riikkas. Oahppit eai jávkka skuvlastatistihkas vaikko fárrejit eret sámi hálddašanguovllus ja SED-guovllus.

Goitge lea ágga jáhkkit ahte váhnemat šaddet sámegeiela válljemis eanet návccaid bidjat (vejolaččat gáibidit) muhtun skuvllas gávpogis go sámi gilis guovddáš sámi guovllus. Dainna lágiin sáhtá oppalaš urbaniseren goitge doaimmat sámegeiela skuvlafágan vuostá.

2.4.2 Mánáidbessodagaid oppalaš njiedjan

Jus mánáid lohku vuodđoskuvlaagis lea njiedjan olles riikkas mañemus vihtta jagi, de dáidá ohppiid lohku geain lea sámegeiella fágabiies jáhku mielde maiddá njiedjan. Logut statistihkalaš guovddášdoaimmahagas čájehit vuodđoskuvlaagi mánáid logu Norggas njiedjan

⁷ Geahča dán guokte artihkkala olmmošloguovdáneami birra SED-guovllus: Øivind Rustad (2010): ”Olmmošlohkoovdáneapmi SED-guovllus” Girjies *Sámi logut muitalit/ Samiske tall forteller 3*. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. S.121 – 142. ja Svanhild Andersen ja Torunn Pettersen (2008): ”Befolkningsutvikling i samiske bosetningsområder – sentralisering og stabilitet.” Girjies *Sámi logut muitalit/ Samiske tall forteller 1*. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. S.28 - 61

measta ovttain proseanttain jagi 2005 rájes 2010⁸ rádjái. Dát lohku lea olles riikkas, muhto eanas vuodđoskuvlaoahppit geain lea sámegiella fágabiires ášset Davvi-Norggas.

Golmma davimus fylkkas njiejai ohppiidlohku vuodđoskuvllas 7,5 % dan áigodaga ⁹. Mii oaidnit Davvi-Norggas oppalaš mánáidbessodagaid njiedjan nu ollu ahte dat ferte váikkuhan maiddá sámegielfága ohppiid lohku. Dát ferte lea okta ákkain njiedjamii.

Muhto čieža proseanta oppalaš njiedjan Davvi-Norgga vuodđoskuvllaid ohppiidlogus, ii sáhte goitge leat *olles* čilgehus 38 % njiedjamii fágas sámegiella nubbingiella.

2.4.3 Fága ja diibmojuohku

Dain ovdalaš almmuhuvvon *Sámi logut muitalit/ Samiske tall forteller*, leat čujuhan stuora ohppiidlogu njiedjamii fágas sámegiella nubbingiellan. Mii leat maiddá guoskkahan vejolaš sivaidda njiedjamii, nugo váttisvuodát sámegiella fága- ja diibmojuohkimis olggobealde hálddašanguovllu.

Váttisvuotta fága- ja diibmojuohkimis lea og fága sámegiella nubbingiella diimmuid mángga skuvllain fertejit bidjat olggobeallai dábalaš skuvlaáiggi vai diibmoplánat ollašuvvet. Molssaeaktu dása lea leamaš guhká ahte oahppit fertejit hilgut oahppodiimmuid eará fágain vai čáhkkehít sámegiella nubbingiella diimmuid. Muhto vaikko makkár čovdosa välljejit, de oaidnit ahte duohtavuodas ii leat plánadoaibma heivehuvvon sámegillii. Nu lea leamaš ollu jagiid.

Eiseválddit čujuhit dákkár čadahemiin sámegielloahpahas, sámegiella unnit dehálaš fágan go ovdamearka dihte fágat dárogiella ja engelasgiella. Sámegiella daguha váttisvuodaid ohppiide, dan ii daga dárogiella ja engelasgiella.

Dát sáhtá mielddisbuktit ahte váhnemat muhtun áiggi geahčen välljejit sámegielfága eret mánáineaset. Geavatláččat saddá ilá moalkái doalahit sámegiella, ja skuvlii lea fága juoga mii bohtá lassin “dehálaččabut áššiide”

Sámegiella nubbingiellan fágii leat leamaš guovddášaddon fágaplánat 1987 rájes, ja dan rájes fágaplánaid mihttu ohppiide lea leamaš doaibmi guovttegielatvuotta. Go eiseválddit 24 jahkái eai leat čoavdán sámegiella nubbingielloahpahas praktihkalaš gažaldagaid fága- ja diibmojuohkimis, de lea dat garra signála váhnemiidda. Signála dasa man unnán eiseválddit deattuhit fága. Dat sáhtá váhnemiin ja ohppiin heajudit fága gutnálašvuodadovddu.

⁸ Dieđuid ožžon Statistihkalaš guovddášdoaimmahagas persovnnalaš gulahallama bokte Paul Inge Severeiden.

⁹ Finnmárkkus njiejai lohku 7,61 proseanttain, Romssas 7,19 %, ja Nordlánddas 7,72 %.

2.4.5 Fágaplána Sámi giella ja kultuvra heaittiheapmi

Mearkkašahtit nubbingiellafágas álggii njiedjan jagi 2006 seamma jagi go skuvlareforbma *Máhttolokten* sisafievrriduvvui Norggas. Jáhkkinis lea oktavuoha ohppiidlogu njiedjama ja Máhttoloktema gaskkas.

Ovdal Máhttoloktema lei fágaplána namain *Sámi giella ja kultuvra* lassin fágain maid gohčodit *Sámegiella nubbingiella*. Fágas *Sámi giella ja kultuvra* lei unnit mihttu giellamáhttui go mii lei *Sámegiella nubbingiella* fágas. Máhttoloktemiin jagi 2006 válde eret fága *Sámi giella ja kultuvra*. Sadjái bohte guokte nubbingiellafága mihttomeriin doaibmi guovttegielatvuohta, *Nubbingiella 2* ja *Nubbingiella 3*. Jáhku mielde ohppiidjoavku mii ovdal čuovui fágaplána *Sámi giella ja kultuvra*, de jávkkai sámegieloahpahas. Dát sáhtta leat hypotesa.

Vai galgá ipmirdit dán kapihttala loguid, de dárbaša diehtit fága *Sámi giella ja kultuvra* ohppiidlogu leat oassin das maid dás gohčodit *Sámegiella nubbingiellan* skuvlajagi 2005/06. Dat jahki han lea vuolggasadji mihtidit njiedjama. Maŋŋel 2005/06 fátmastit nubbingiella logut fágaid *Nubbingiella 2* ja *Nubbingiella 3*.

Tabella 2.10 čájeha ahte 70 % nubbingiellafága njiedjamis bođii guokte vuosttaš jagi maŋŋel Máhttoloktema sisafievrrideami ja fága *Sámi giella ja kultuvra* heaittiheapmi. Dát nanne hypotesa ahte dáidá joavku geat ovdal ledje oahppit *Sámi giella ja kultuvra* fágas, geat de leat jávkan sámegielfágas.

Tabellas 2.11 oaidnit fágas *Nubbingiella 3* leat mihá eanegiid jávkan go *Nubbingiella 2*:s. Dat maiddái nanne hypotesa ahte lea erenoamážit dat ohppiidjoavkku mii ovdal 2006 livčče välljen *Sámi giella ja kultuvra* mii lea jávkan sámegieloahpus.

Stáhtas ja Sámedikkis sáhtta dát leamaš rehkenaston riska dalle go Máhttoloktema sisafievrrededje ja fága *Sámi giella ja kultuvra* heaittihedje. Jus nu lei, de dat sevdnjes gáddu orru girjábut, dál leat unnit oahppit, muhto oahppit geat leat báhcán soitet máhttit eanet sámegiela go ovdal.

Dán ášši sáhtta maiddái geahččat earaládje, namalassii ná: Skuvla ii leat ožžon ulbmiljoavkku mii ovdal 2006 válldii fága *Sámi giella ja kultuvra*, álgit fágii *Nubbingiella 3*. Sáhttit maiddái dadjat ahte ii leat buorre giellapolitihkalaččat diktit mannat stuora ohppiidjoavkku mii fal háliida oahppat sámegiela.

Čoahkkáigeassu lea ahte sámegielfága ii leat nagodan doalahit stuora ohppiid joavkku geat ovdal áibbas eaktodáhtolaččat välljejedje sámegiela, dahje gain goit ledje váhnemat geat välljejedje fága eaktodáhtolaččat sin ovddas.

2.4.6 Guovttegielat oahpahasvuogádat

Dássáži leat ságaškuššán ohppiidlogu njiedjama fágas sámegiella nubbingiellan váttisvuohtan. Muhto ii soaitte juste njiedjan váttisvuohta, njiedjama sáhtta liikka bures oaidnit *symptoman*

muhtun váttisvuhtii. Sáhtta leat juoga fága *Sámeigiella nubbingiellan* oahpahuovuogádagas manne oahppit vuollánit, dahje manne váhnemat heitet válljemis fága mánáidasaset. Sammat oahpahuovuogádat soaitá stuora váttisvuohtan fágas dál?

Fágas *Sámeigiella nubbingiellan* lea mis dahkamuš doaibmi guovttegielat oahpahuovuogádagain, mas lea mihttomearri dahkat dárogielat ohppiid guovttegielagin dárogielagin – sámeigielagin. Muhto modeallas eai leat ávdnasat maiguin galggaše olahit mihtuid. Ovdamearka dihte leat dáláš sámeigiefága vuogádagas dušše golbma oahpahuodiimmu vahkkus vuoddoskuvllas, ja dábálaččat eaige geavat sámeigiela oahpahuosas eará daid diimmuid. Dakkár ávdnasiiguin diehttelasat ii sáhte vuogádat ollášuhttit iežas mihttomeari doaibmi guovttegielatvuoda.

Váhnemiid bealis lea leamaš guhká duhtameahtunvuohta sámeigiella nubbingiella fágain váilevaš mihttomeriid olaheami dihte. Maiddái dán jagi leat Sis-Finnmárkkus muhtun vuoddoskuvlaohppiid dárogielat váhnemat váidalan juste dan, ášši leat maiddái aviissas čállán.

Dát váhnenduhtameahtunvuohta lea bistán ollu jagiid. Juo 1990-logus čuožžilii garra moaitta váhnemiin fága sámeigiella nubbingiellan vuogádahkii, ja jagi 1996 mákse daláš Sámi oahpahuoráđđi ja oahpahuodirektevrrat golmma davimus fylkkas guorahallama das mo nubbingieloahpahuos duodai doaimmai. Bohtosat almmuhuvve raporttas Sámeigiella nubbingiella oahpahuos *Opplæringa i samisk som andrespråk*, ilmmuhan Sámi allaskuvla jagi 1998. Badjel 60 % váhnemiin ledje duhtameahtumat osiiguin nubbingieloahpahuosas. Guorahallan fátmastii buot ohppiid Norggas geain lei sámeigiella nubbingiellan luohkáin 4, 5, 6, 7, 8 ja 9 ja sin váhnemiid. Vástidanproseanta lei allat.

Vaikko váhnencuiggodeapmi dutkanraporttas 1998:s lei dárkil ja čielggas, de ii dan mañnil dahkkon makkárge rievdadus sámeigiella nubbingiella oahpahuovuogádagas. Baicca leat dan mañnil *geahččalan* bidjat johtui eará ja nannoseappot oahpahuovuogádagaid sámeigillii. Dakkár geahččaleamit leat lihkostuvvan, nugo ovdamearka dihte lullisámeigiela prošeakta Elgá bajásšaddanguovddážiis 2000-logu álggu geahčen. Prošeakta ii leat goitge mielddisbuktán dan ahte skuvladoaimmahat lea rievadan dan eahpelihkostuvvon vuogádaga mii ain geavahuvvo.

Sámedikki bargit ja politihkkárat ja Sámi allaskuvlla bargit ja studeanttat leat jagiid mielde lágidan mánggaid oahppomátkkiid eará minoritehtagiellaguovlluide máilmmis gos leat iskan guovttegielat oahpahuovuogádagaid mat leat ollu buorebut, nannoseappot ja eanet lihkostuvvan go dat maid atnit sámeigiella nubbingieloahpahuosas. Dát lea earret eará maorioahpahuos New Zealandas ja Walesas kymriskaoahpahuos. Muhto sámeigiella nubbingiella boasttuduvvon oahpahuovuogádat ii leat dange dihte rievdaduvvon.

Nubbingieloahpahuosa vuogádat moitojuvvui maiddái 1997 skuvlareforpma árvvoštallamis, muhto ii dát dahkan ahte ođđa nubbingielvuogádat bođii jagi 2006 skuvlareforpmas¹⁰.

¹⁰ Geahča Hirvonen, Vuokko (doaimm.) 2003: *Sámi skuvla plánain ja praktihkas. Mo dustet O97S hástalusaid?* Kárašjohka: ČálliidLágádus

Sámi allaskuvlla mángga jagi fágafálaldat *Guovttegielatpedagogihkka* iige leat veahkehan rievdadit vuodđoskuvlla guovttegielat oahpahusa struktuvrraid. Oahppu lea addán muhtun oasi sámezielaoahpaheddjiide fágalaš ipmárdusa gažaldagas oahpahus minoritehtagiella nubbingiellan. Muhto eai oahpaheaddjit rievdat skuvladoaimmahaga struktuvrraid ja vuogádagaid. Sii sáhttet dušše rievdadit metodaidda.

Gávdno internašunála girjjálašvuotta álgoálbmot minoritehtagiela oahpaheamis. Čoahkkáigeassu dan dutkamis lea áibbas čielggas: Dakkár vuogádagat go makkáriiguin barget sámegiella nubbingielas Norggas, eai daga ohppiid doaibmi guovttegielagin¹¹. Oahpaheddjiid, ohppiid ja váhnemiin vásáhusain sámi guovlluin lea nappo oktasašvuotta dainna mii čuožžu internašunála fágagirjjálašvuodas. Vaikko dan nai leat guhka diehtán, de ii leat datge buvttihan rievdadusaid.

Tabella 2.8 mielde sáhtta orrut nu ahte váhnemat dál leat vuollánan ja ipmirdan ahte sámegiella nubbingiellan ii buvttit doaibmi guovttegielatvuoda iige daga dan boahhteáiggisge. Danne válljejit eret fága. Duohtavuotta ahte ohppiidlohku *ii* njieja nu ollu sámegielas vuosttašgiellan, doahtala dán hypotesa. Fága sámegiella vuosttašgiellan čuovvu áibbas eará ja nannoseappot oahpahusvuogádaga, vuogádaga mii vásáhusaid mielde dahká ohppiid guovttegielagin. Dat sáhtta leat ággan dasa go váhnemat eai vállje eret dan fága, nugo dahket fágas sámegiella nubbingiellan.

Paradoksála lea go dál várra livčče álkibut doalahit vuodđoskuvlaohppiid sámegiella nubbingielas jus oahppu livčče fátmastan viidábut ja guovttegielat vuogádat livčče nannoseappot.

Rávvgat

Norgga skuvlaeiseválddiin lea dássázi leamaš 24 jahki čoavdit fága- ja diibmojuohkin gažaldaga sámegiella nubbingiella fágas vuodđoskuvllas. Gažaldahkii ii leat vuos vástáduš. Dán váttisvuoda fertejit čoavdit jodánepmosit jus lea dáhttu hehttet njiedjama fágas sámegiella nubbingiellan.

Nubbi váttisvuotta sámegiella nubbingielaohpahusas lea go dat ii deavdde iežas mearriduvvon guovttegielalašvuoda mihtuid. Dat sáhtta maidái leat sivvan dasa go dál válljejit fága unnit go ovdal. Lunddolaš čuovvoleapmi dás lea sisafievrredit eará ja nannosit oahpahusvuogádagaid nubbingielaohpahussii, go dat mat dássázi leat leamaš. Internašunála dutkangirjjálašvuoda bokte, oahppan eará riikkain, ovdalaš sámi dutkanprošeavttaid bokte ja praktihkalaš iskamiid

¹¹ Geahča girjiid Baker, Colin 2009: *Foundations of Bilingual Education*. Clevedon: Multilingual Matters ja Øzerk, Kamil (2006): *Fra språkbad til språkdrukning. Modeller for opplæring med to språk*. Oplandske bokforlag.

bokte sámi skuvllain leat gártadan doarvái máhtu das mii ii doaimma ja das mii galgá vai sámegeiella nubbingiella oahpahus galgá doaibmat buorebut go dál. Dál dárbašit hámuhit áibbas juste makkár dáhttu lea ja de digaštallat movt dáhtu geavatláččat galgá bidjat doaibmagoahtit.

Gáldut loguide:

Mánáidgárdi:

Sámi mánáidgárdefálaldagaid loguid ja loguid mánáin dain fálaldagain, leat ožžon Sámedikki oahpahasossodagas Anna Kristine Skum Hætta bokte.

Dieđuid sámi mánáidgárdefálaldaga njiedjamis Plassjes leat ožžon Plassje suohkana bajáššaddanossodagas Eva Brynhildsvoldas, persovnnalaš gulahallama bokte.

Davvi-Norgga ovdaskuvlabessodagaid njiedjama loguid 2005– 2010 leat ožžon Statistihkalaš guovddášdoaimmahagas Paul Inge Severeides, persovnnalaš gulahallama bokte.

Vuođđoskuvla:

Vuođđoskuvlla sámegeielloahpaha loguid leat viežžan Oahppodirektoráhtas neahttasajis: <http://www.wis.no/gsi/tallene> .

Loguid vuođđoskuvlla mánnábessodaga njiedjamis Norggas ja Davvi-Norggas erenoamážit maŋemus vihtta jagi leat ožžon Statistihkalaš guovddášdoaimmahagas Paul Inge Severeides, persovnnalaš gulahallama bokte.

Joatkkaskuvla:

Olles riikka joatkkaskuvlla loguid leat ožžon Oahpahasdirektoráhtas Irene Hillerenas, persovnnalaš gulahallama bokte.

Loguid sámegeiella amasgeiellan joatkkaskuvllas leat váldán sámediggedokumeanttas Ášši SP 021/11 ”Sametingets redegjørelse om Sametingets melding om opplæring og utdanning”.

Loguid guovtti stáhta sámi joatkkaskuvllain leat ožžon njuolga skuvllain Trygve Guttorm (Karášjohka) ja Lisbet Gran (Guovdageaidnu) bokte.

Girjjálašvuohta masa leat čujuhan

Andersen, Svanhild ja Torunn Pettersen (2008): ”Befolkningsutvikling i samiske bosetningsområder – sentralisering og stabilitet.” I *Sámi logut muitalit/ Samiske tall forteller 1*. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. S.28 - 61

Baker, Colin (2009): *Foundations of Bilingual Education*. Clevedon: Multilingual Matters.

Hirvonen, Vuokko (doaim.) (2003): *Sámi skuvla plánain ja praktihkas. Mo dustet O97S hástalusaid? Kárašjohka: ČálliidLágádus*. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla

Rustad, Øivind (2010): ”Olmmošlohkoovdáneapmi SED-guovllus” I *Sámi logut muitalit/ Samiske tall forteller 3*. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. S.121 – 142.

Todal, Jon (1998): *Opplæringa i samisk som andrespråk. Ei undersøkning av vilkåra for å lære samisk i grunnskulen*. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla

Øzerk, Kamil (2006): *Fra språkbud til språkdrukning. Modeller for opplæring med to språk*. Oplandske bokforlag.